

ISSN 1304-8120 | e-ISSN 2149-2786

Araştırma Makalesi * Research Article

Roma İmparatoru Traianus'un Doğu Seferleri ve Siyasi Sonuçları

Eastern Campaigns and Political Consequences of The Roman Emperor Traianus

Alaaddin KALAYCI

Doktora Öğrencisi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı
alaaddin.kalayci@hotmail.com
Orcid ID: 0000-0003-2887-4773

Öz Roma, Küçük Asya coğrafyasında en büyük rakibi olan Selevkoslara karşı üstünlük kurarak, Yakın Doğu ve Arap coğrafyasına ilerlemek istemiş fakat bölgede kendisi gibi büyük güç olan Parth'lar ile Mezopotamya'da mücadele etmek zorunda kalmıştır. Yakın Doğuda uzun yıllar sürecek olan hâkimiyet mücadelesi, İmparator Traianus döneminde, Armenia kralının atanma sorunu ile başlayan diplomatik kriz yerini savaşa bırakmıştır. Roma - Parth gerilimi aslında Yakın Doğu ve Arap coğrafyasında sınırlarını genişleterek Uzak Doğu'ya doğru ilerlemek, ekonomik olarak kazanım sağlamak nedenleriyle, Roma için bir sebep olmuştur. Roma İmparatoru Traianus'un Büyük İskender gibi Hindistan'a kadar gitmek istemesi, savaşçı, acımasız bir karakter yapısına sahip olması; yaşanacak olan savaşların ne kadar kanlı olacağına bir göstergesidir. Ayrıca Arap coğrafyasında bulunan Nebati Krallığı'nın sessizce istila edilmesi, ticari ve ekonomik olarak Roma'yı güçlendirmiştir. Bu çalışma, Roma İmparatoru Traianus'un yapmış olduğu doğu seferleri hakkında bilgi vererek, bu seferlerin sonuçlarının Roma siyasetine yansımalarını açıklamayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Roma, İmparator Traianus, Parth, Mezopotamya, Yakın Doğu.

Abstract: Rome wanted to advance to the Near East and Arab geography by establishing superiority over the Seleucids, its biggest rival in Asia Minor, but had to struggle in Mesopotamia with the Parthians, a great power in the region like itself. The struggle for dominance in the Near East, which would last for many years, was replaced by a diplomatic crisis during the reign of Emperor Traianus, which started with the problem of the appointment of the king of Armenia. The Roman - Parthian tension was actually a reason for Rome to expand its borders in the Near East and Arab geography, to move towards the Far East and to gain economically. The fact that the Roman Emperor Traianus wanted to go as far as India like Alexander the Great, and that he had a warlike, ruthless character structure is an indication of how bloody the wars to be fought would be. In addition, the silent invasion of the Nabataean Kingdom in the Arab geography strengthened Rome commercially and economically. This study aims to give information about the eastern campaigns of the Roman Emperor Traianus and to explain the reflection of the results of these campaigns on Roman politics.

Keywords: Rome, Emperor Traianus, Parth, Mesopotamia, Near East.

GİRİŞ

Roma, küçük bir şehir devleti olarak kurulmuş olup asırlar boyunca her alanda gelişmeyi başarıp yayılcı bir politika izlemiştir. Roma Cumhuriyetin komutanları, Küçük Asya coğrafyasında yapmış oldukları fetih politikaları sonucunda kazandıkları topraklarla etkin bir güç haline gelmişlerdir. Küçük Asya coğrafyasında, Roma, Hellenistik yerel krallıkları güçlü askeri sistemleri ve siyasi politikaları sayesinde kısa sürede ilhak etmeyi başarmıştır. Özellikle Böl - Parçala - Yönet politikası ile ele geçiremedikleri krallıkları önce kendilerine bağlamış ve sonrasında çeşitli bahanelerle ilhak ederek

Geliş Tarihi:13.09.2023

Kabul Tarihi:23.02.2024

Yayın Tarihi:30.04.2024

Atıf: Kalaycı, A. (2024). Roma imparatoru Traianus'un doğu seferleri ve siyasi sonuçları. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(1), 240-251. Doi: 10.33437/ksusb.1359931

kendi sınırlarına katmıştır. Roma'nın Cumhuriyetten İmparatorluğa geçtiği dönem sonrasında da bu yöntem değişmemiş olup tek adam yönetiminde daha katı bir emperyalist politika uygulanmıştır (Demircioğlu, 1967: 443-449; Schofield, 2002: 7-8; İplikçioğlu, 2007: 78-79).

Küçük Asya coğrafyasındaki yerel krallıkların büyük çoğunluğunu ele geçirmeyi başaran Roma, etkin güç haline gelmiştir. Roma'nın bölgede tek güç olmasıyla birlikte İÖ 27 yılında ilk imparator olan Augustus, var olan sınırları korunması tavsiyesini uygulamaya çalışmasına rağmen sonraki gelen imparatorların döneminde bu pek mümkün olmamıştır. Özellikle Yakın Doğu coğrafyasına yayılmak isteyen Roma'nın karşısında kendisi gibi süper güç olan Arşak kökenli Parth'lar vardı. Parth Krallığı, doğu kökenli bir krallık olmakla birlikte Roma yönetim yapısına benzer bir sistemi mevcuttur. Mezopotamya coğrafyasındaki Adiabene, Osrehene, Gordyene gibi yerel krallıklar da Parth'lara bağlı vassal krallıklardır. Bu yerel krallıklar Kuzey Mezopotamya coğrafyasının önemli ve stratejik bölgelerinde yer almaktaydı. Bunların yanı sıra Arap coğrafyasında Nebati Krallığı da önemli bir konumda yer almaktaydı. Ayrıca Parth Krallığı Mezopotamya bölgesinde siyasi ve ticari olarak Hellenistik krallıklardan olan Selevkoslar ile hâkimiyet mücadelesi içindeydi. Ancak Selevkosların zayıflamasıyla birlikte Mezopotamya'da ki Parth – Selevkos mücadelesi yerini zaman içerisinde Roma – Parth mücadelesine bırakacaktı.

İÖ 25 yılında İmparator Augustus Döneminde Parth hâkimiyetinde olan Armenia Krallığı, Roma hâkimiyeti altına girmiştir. Ancak İS 41 – 54 yılları arasında İmparatorluk yapan Cladius döneminin sonlarına doğru Armenia Krallığı tekrardan Parth hâkimiyetine girmiştir. İS 54 – İS 68 yılları arasında imparator olan Nero döneminde Armenia Krallığı'nın hâkimiyeti üzerinde Parth'lar ile savaşlar yapılmış ve İS 66 yılında yapılan antlaşma ile Armenia Krallığı üzerinde Roma hâkimiyeti tekrar başlamıştır. Ancak Traianus döneminde durum tam tersine dönecektir. İmparator Traianus, batıda Dacia üzerine yaptığı başarılı seferler sonucunda büyük başarılar elde etmiştir. Ancak bununla yetinmeyen İmparator Traianus, Makedon Kralı Büyük İskender gibi bilinen tüm dünyaya hâkim olmak için kendince bahaneler ile yönünü Yakın Doğuya dönmüştür. Traianus'un Mezopotamya bölgesinde yaptığı başarılı seferler kendisine yeni unvanlar kazandırmış ve bunun yanı sıra krallığının topraklarını da genişletmeyi başararak kurduğu yeni eyaletler üzerinden Roma İmparatorluğu'nu ekonomik olarak rahatlatmıştır. Ayrıca Yakın Doğuda en büyük rakibi olan Parth'lara karşı kazandığı zaferler ile bölgenin tek gücü olmuştur. Böylece Romalılar, hâkim oldukları coğrafyaların sınır bölgelerini kontrol altında tutarak kendi topraklarına karşı gelebilecek olan istila ve fetih hareketlerini de engellemek istemiştir. Netice olarak Traianus dönemi imparatorun karakteristik yapısına uygun bir biçimde büyük seferlerin ve savaşların yaşandığı bir dönem olmuştur (Çiğdem, 2011: 99; Emir – İnan, 2018: 62-66; Redgate, 2000: 91; Dunstan, 2011: 316-317; Yıldırım – Temizkan, 2021: 1364; Yıldırım, 2012: 54-55).

İMPARATOR TRAIANUS'UN BİRİNCİ DOĞU SEFERİ VE NEBATİ KRALLIĞI'NIN İLHAKI

Nebatiler, Kuzey Arabistan coğrafyasında yaşayan yerel bir Arap topluluğudur. Nebati ismi İncil de *Nebaioth* ve İÖ 7. yüzyılda Asur kaynaklarında ise *Nebayat* olarak geçtiği tahmin edilmektedir. Nebatiler yaklaşık olarak İÖ 5. yüzyılda bölgede Pers hâkimiyetinin zayıflamaya başlaması ve Edomite devletinin çökmesiyle birlikte yaşadıkları Arap çöllerinden günümüz Ürdün topraklarına doğru göç ederek yerleşmeye başlamışlardır. Makedon Kralı Büyük İskender sonrasında Nebatiler, İskender'in halefleri arasında yaşanan mücadeleler ile birlikte Yunan toplumuyla temas kurmuşlardır. Kurulan temas ile birlikte Nebatilerin kültürel özelliklerinde Hellenistik asimilasyonlar başlamıştır. Büyük İskender sonrası bölgede kurulan Selevkoslar bu asimilasyonu önlemek istemelerine rağmen Yakın Doğulu Nebatiler hızlı bir şekilde Hellenleşmeye başlamıştır (Diodorus of Sicily, II. 48. 2-6; Parr, 1963: 95-96; Glueck, 1942: 3; Dignas - Winter, 2007: 278; Barrett, 2008: 18).

İÖ 1. yüzyılda Selevkosların gerilemeye başlamasıyla güçlenmeye başlayan Nebatiler, bölgede etkin bir konuma gelmiştir. Ancak bu güçlenme akabinde bazı olumsuz durumlar ortaya çıkacaktır. İÖ 1. yüzyılın ortalarında Akdeniz sahillerinde korsanlık faaliyetlerin artması neticesinde Roma bu duruma son vermek adına Pompeius'u *lex gabina* yasası ile birlikte geniş yetkilerle Küçük Asya'ya göndermiştir (Konstam, 2008: 21-22; Scullard, 1982, 96-97). Roma adına Pompeius'un Akdeniz'de korsanları yok etmesi ve akabinde Syria bölgesini ele geçirmesiyle birlikte bölgede yaptığı düzenlemeler kapsamında, Nebatiler bölgede Roma'nın gücünü ve etkisini görmüştür. Bu durum karşısında Nebatiler, Roma'ya karşı düşman olmak yerine dostluk ilişkisi kurarak ilerleyen dönemde vassal krallık olmuştur. Nebati

Krallığı'nın başkenti olan Petra, Yakın Doğuda bilinen bir yerleşim alanı haline gelmiş ve ticari açıdan önemli bir coğrafyada olması nedeniyle Romalı seçkinler, Nebati tüccarlardan ipek, baharat ve parfüm gibi lüks ürünler ihraç ederek kültürel anlamda da bir etkileşim meydana gelmiştir (Parr, 1963: 97; Boatwright, 2004: 213; Barrett, 2008: 5).

Nebati Krallığı'nın bulunduğu Arap coğrafyası ticari açıdan stratejik bir öneme sahip olması ve iktisadi zenginliğinden dolayı Roma imparatorluk döneminin ilk başlarında İmparator Augustus tarafından fethedilmek istenmiştir. Bu düşüncenin yanı sıra Roma'nın vassal krallığı statüsünde olan Nebatilerin yeni kralı olan IV. Aretas, (yaklaşık olarak İÖ 9 – İS 40) Roma İmparatoru Augustus'un onayı olmadan tahta oturmuş olmasında dolayı yaklaşık olarak İÖ 3-2 yılları arasında krallığın kısa süreli olarak ilhak edilmiş olduğu tarihsel kaynaklarda aktarılmaktadır (Fitzpatrick, 2011: 51; Barrett, 2008: 25).

Roma İmparatorluk döneminde, Nebati Krallığı İmparator Augustus sonrasında vassal krallık statüsünü sürdürerek Yakın Doğu'da Roma'nın menfaatlerini gözeterek varlığını sürdürmekteydi. İmparator Vespasianus (İS 69 – İS 79) döneminde, Yakın Doğu coğrafyasında Roma emperyalizmi aşırı bir şekilde yaygınlaşarak, Yahudilere karşı sert bir tutum sergilenmekteydi. Romalıların Yahudilere karşı olan sert tutumu neticesinde büyük bir isyan başlamıştır. İmparator Vespasianus, Yahudi isyanını bastırmak için büyük bir ordu toplayarak hareket geçmiştir. İmparator Vespasianus bu isyan sırasında V. Macedónica ve XV. Apollinarisve Syria Eyaletinde bulunan X. Fretensis lejyon birliklerini toplamıştır. Bu lejyonların yanı sıra XII. Fulmanita lejyonu da Yahudi isyanı sırasında ek lejyon birliği olarak Roma ordusuna dâhil edilmiştir. XII. Fulmanita lejyonunun yanı sıra diğer ek lejyon birlikleri de orduya dâhil edilmiştir. İmparator Vespasianus, kendi topladığı ordunun yanı sıra bölgenin yerel krallıkları Emesa, Kommagene ve Nebati krallıklarından da destek almıştır. Nebati Kralı II. Malichus (İS 40 – İS 70), Yahudi isyanı sırasında Titus'a yardım etmesi için 6000 asker göndererek desteğini açıkça göstermiştir (Josephus II, III. VII. 5-11, 11-17; Barrett, 2008: 26; Sartre, 2005: 123; Southern, 2008: 24; Magie, 1950: 573; Garzetti, 1974: 218; Webster, 1998: 57; Bury, 1893: 113-369; Yıldırım, 2013: 172).

İmparator Vespasianus'un Yakın Doğuda sağladığı düzen ve istikrar, Traianus dönemine kadar devam etmiştir. Roma'da İS 98 yılında imparator olan Traianus¹, ilk yıllarında imparatorluğun batı bölgelerindeki sorunlar ile uğraşmaktaydı. İmparator Traianus, Dacia Krallığı üzerine çıktığı seferden galip olarak dönmüştür. İmparator Traianus, Roma'nın batısında istikrarı sağladıktan sonraki hedefi imparatorluğun doğu sınırlarının güvenliği olmuştur. İmparator Traianus, doğu sınırlarını genişletmek istemesi ile birlikte hedefi Yakın Doğuda Roma vassalı olmasına rağmen bağımsız olan Nebati Krallığı olmuştur. Nebati Krallığı'nın bağımsız olması, Roma için Akdeniz'in tam olarak kontrol edilmesi noktasında eksik bir parça olarak görülmekteydi. Ayrıca Nebati Krallığı'nın başkenti olan Petra bölgesi, ticari, iktisadi ve kültürel açıdan bir cazibe merkezi haline gelmiş ve krallığa uzak doğu üzerinden giren tüm ürünler bölgenin ekonomik refahını yükseltmekteydi. Ayrıca Hindistan üzerinden gelen ticari değere sahip tüm ürünler, Nebati Krallığı toprakları üzerinden Roma coğrafyasına aktarılmaktaydı. Ancak gelen ürünler direkt olarak aktarılmadığı için yükselen fiyatlardan dolayı Roma, ekonomik olarak olumsuz etkilenmekteydi (Garzetti, 1976, 363-364; Dignas - Winter, 2007: 278; Magie, 1950: 606; Hooper, 1979: 437; Bowersock, 1994: 82; Butcher, 2003: 44-45; Goodman, 1977; 68).

Bu durumu Yaşlı Plinius şöyle açıklamaktadır:

“Ancak "mutlu" unvanı daha çok Umman Denizi'ne aittir, çünkü o ülkenin bize gönderdiği inciler oradan gelir. Ve en düşük hesaba göre Hindistan, Çin ve Arap yarımadası, imparatorluğumuzdan her yıl 100 milyon sesterces alıyor - bu, lüksümüzün ve kadınlarımızın bize mal olduğu miktar; size soruyorum, bu ithalatın ne kadarı şimdi tanrılara ya da alt dünyanın güçlerine gidiyor?” (Pliny Elder, Natural History, IV. 41. 83-84).

İS 106 yılında Roma İmparatoru Traianus döneminde, Nebati Kralı II. Rabel'in ölmesinden sonra ilhak adına şartları olgunlaşmış oldu. Roma adına küçük çaplı bir askeri kuvvete sahip olan Syria valisi Aulus Cornelius Palma Frontonianus, Nebati Krallığı'na girerek zorlanmadan ilhak hareketini tamamlamıştır. İlhak edilen Nebati Krallığı, Roma'nın Provincia Arabica Eyaleti adı altında yeniden

¹ Traianus ismi Latince kökenden gelmekle birlikte İngilizceye Trajan olarak aktarılmıştır. Her iki yazım biçimi doğru olmasına rağmen çalışmamızda, Traianus isminin kullanılması tercih edilmiştir.

düzenlenerek VI. Ferrata Lejyonu, Bostra kentinde konuşlandırılmıştır. Nebati Krallığının ilhaki ile birlikte Roma İmparatorluğu'nun sınırları Arap çöllerine kadar genişlemiştir (Boak, 1921: 293-294; Goldsworthy, 2005: 186-187; Stark, 2012: 254-255; Bowersock, 1994: 81-85; Young, 2001: 107; Webster, 1978: 65; Bury, 1893: 430-431; Hall, 2004: 88; Butcher, 2003: 44-45; Goodman, 1977: 254; Andrade, 2009: 192; Southern, 2008: 24; Erdkamp, 2007: 249; McLaughlin, 2010: 78; Dunstan, 2011: 315; Lintott, 1993: 13-14; Breeze, 2011: 145; Showerman, 1911: 110; Hitti, 1959: 78).

Roma İmparatorları yaptıkları başarılı fetihler neticesinde kendilerini onurlandırma adına unvanlar almaktaydı. İmparator Traianus, Nebati Krallığını ilhak ettiği tarihte Dacia üzerine iki aşamalı başarılı bir sefer yaparak Dacicus unvanını almıştır. Ancak Nebati Krallığını ilhak etmesine rağmen yapılan seferin boyutu geniş çaplı olmadığı için Arabicus unvanını kullanmamıştır (Dio, VII. 60. 2-6; Bennett, 1997: 179; Bowersock, 1994: 81; Yıldırım – Kalaycı, 2023: 877).

Nebati Krallığı'nın Roma sınırlarına dâhil edilmesinden sonra yapılan gerekli düzenlemelerden sonra Provincia Arabia eyaleti olmuştur. Ancak Provincia Arabia olarak yeniden isim olmasına rağmen bazı kaynaklar da Arabia Petraea olarak da bilinmektedir. Eyaletin kurulması sonrasında Roma'nın Yakın Doğu da ki en uç sınır bölgesi olan Arabia Petraea ile birlikte Akdeniz ticari kontrolü Roma'nın eline geçti ve artık Hindistan üzerinden gelen lüks ticari değere sahip olan ürünler ise doğrudan Roma tekeline girmiştir. Ayrıca Nebati Krallığının ilhaki bölgede Roma – Parth ilişkilerini olumsuz bir şekilde etkileyerek bölgede olası sıcak çatışmanın temelini atılmış oldu (Mackay, 2004: 226-227; Stark, 2012: 207-208; Bowersock, 1994: 2; Boatwright, 2004: 370).

İMPARATOR TRAIANUS'UN İKİNCİ DOĞU SEFERİ

Armenia Krallığı'nın İlhaki

İS 106 yılında Nebati Krallığının ilhaki sonrasında İmparator Traianus'un ilk doğu seferi başarılı ile sonuçlanmıştır. İmparator Traianus ilk doğu seferi sonrasında askeri seferlere ara vermiştir. Hatta kazanılan zaferlerin onuruna Roma İmparatoru Traianus adına Roma'da (İS 106 – 109) şenlikler ve festivaller düzenlenerek kazanılan zaferler kutlanmıştır (Magie, 1950: 606; Redgate, 2000: 101; Yıldırım – Kalaycı, 2023: 876). Roma'da Traianus'un kazandığı zaferler kutlanırken imparatorluğun doğusunda yeni bir düzen kurulmuştur. Ancak Roma'nın Nebati Krallığını sınırlarına katıp eyalet yapması Mezopotamya coğrafyasında Roma – Parth ilişkilerini olumsuz yönde etkilemiştir. İlişkilerin olumsuz yönde etkilenmesi ilk etapta Yakın Doğuda yeni bir Roma-Parth savaşını çıkartacak kadar büyük ölçekli olmamıştır. Ancak Armenia Krallığı, Roma ve Parth arasındaki ilişkilerin bozulmasına yol açacaktı. İS 113 yılında Armenia tahtına çıkacak olan kralın belirlenmesi gerekiyordu. Bu seçimde statü gereği Roma imparatorunun onayını alan kişi Armenia Kralı olabiliyordu. Bu konuda, Parth'lar kendi taraftarı olan Parthamasiris'i Armenia tahtına geçmiştir. Bu geçiş sırasında İmparator Traianus'un onayının alınmaması, Parthların Roma'ya karşı yaptığı cesur bir hamle olarak ve bir nevi üstünlük kurma alameti olarak görülmüştür. Bu durum ile birlikte İmparator Nero döneminden beri devam eden Armenia Krallığı'nın statükosu bozularak, İmparator Traianus için Parth'lara karşı haklı bir savaş sebebi ortaya çıkmıştır (Boak, 1921: 294; Henderson, 1927: 309; Dignas - Winter, 2007: 14; Mackay, 2004: 227; Hooper, 1979: 437; Moore, 1971: 50; McLynn, 2009: 133; Morrison, 1890: 188-189).

İmparator Traianus, Vespasianus döneminde Fırat Nehri ve çevresindeki siyasi ve askeri düzenlemeleri bildiğinden dolayı eksikliklerin olduğunu düşünmekteydi. Armenia Krallığı'nın ilhaki ve sonrasında garnizona sahip bir eyalet olarak düzenlenmesi ile birlikte Mezopotamya bölgesinin korunması adına ilk adım atılarak Parth etkisi kırılmıştır. Armenia Krallığı'nın tamamen eyalet olarak ilhak edilmesi için harekete geçilmesi üzerine askeri konularda tecrübeli bir consul olan Quadratus Bassus, Syria Eyalet valisi olarak atanmıştır. Fakat Arabistan Eyalet valisi Cladius Severus mevcut görevini yürütmeye devam etmiştir. Ayrıca bölgeye uzak olmasına rağmen önlem almak amacıyla Mısır Eyaleti'ne Rutilius Rupus vali olarak atanmıştır. Bu esnada İmparator Traianus, Roma'nın askeri gücünü denetleyerek, sefer için askeri birliklerini oluşturmaya başlamıştır. İmparator Traianus, Armenia Krallığı'nda kendi onayı olmadan taç giydirilmesini bahane ederek çıkacağı doğu seferinde lojistik ve haberleşme işlerini yürütecek yeni görevliler atamıştır (Hall, 2004: 88; Boatwright, 2004: 371; Opper, 2010: 55; Bowersock, 1994: 85).

Seferin askeri hazırlık kısmının devamı için Roma'nın elinde olan bölgedeki stratejik yerlere lejyonlar yerleştirilmiştir. X. Fretensis lejyonu, Judea bölgesine; III. Cryenaica Lejyonu Bostra bölgesine; III. Gallica Lejyonu Antioch bölgesine yerleştirilmiştir. Bunlara ilave olarak Dacia Savaşı'nda, Adiutrix ve Pannonia bölgesinde görev yapan XV. Apollaniris lejyonu Satala'ya kaydırılmıştır (Garzetti, 1976: 366; Webster, 1998: 65).

Roma İmparatoru Traianus, sefer için gerekli tüm hazırlıkları yaptıktan sonra İS 114 yılında taarruz için harekete geçmiştir. Satala üzerinden harekete geçen Roma ordusu Armenia topraklarına girmiştir. Roma ordusunun ilerleyişini haberini alan Armenia Kralı Parthamasiris, Roma ordusuna karşı savaşacak kadar güçlü değildi. Barış için Traianus ile görüşmek istiyordu ve Elegeia'da (Erzurum) imparator ile görüşmek için başkent Artaxata'dan yola çıktı. Elegeia'ya gelen Armenia Kralı Parthamasiris, Roma İmparatoru Traianus'u selamlayarak tacını önüne bıraktı. Amacı tacı tekrardan Roma İmparatoru Traianus'un elinden alarak krallığına devam etmek istiyordu. Gergin bir havada geçen görüşmede Parthamasiris teklifini bir kez daha yenilemesine rağmen istediği sonucu alamadı. Yapılan görüşme sırasında Armenia sınırlarında olan Arsomasata ele geçirilmişti. Armenia Kralı çaresiz bir şekilde görüşme alanını terk ederken, Roma İmparatoru Traianus tarafından ölüm emri verilmişti ve Roma süvarileri ona bir müddet eşlik ettikten sonra yanındaki maiyeti ile birlikte Parthamasiris öldürülmüştür (Dio, VIII. 68. 18. 2- 19. 2-3; Malalas, XI. 269-270-271; Redgate, 2000: 91; Garzetti, 1976: 376; Henderson, 1927: 318; Jones, 1908: 172-174; Rich – Shipley, 1993: 235; Sicker, 2000: 167; Bunson, 2002: 413; Ferguson, 2005: 12-13; Mellor, 1997: 510; Mommsen, 1996: 288; Oppen, 2010: 55; Çiğdem, 2011: 100-101).

Elindeki kuvvetleri beş kısma ayıran İmparator Traianus harekete geçmiştir. Lusius Quetius komutasındaki ilk birlik Armenia Krallığı sınırları içinde olan Van Gölü ve çevresini almak için ilerlemeye başlamıştır. Ancak burada dağ kesimlerinde yaşayan Mardi kabilesi, Roma ordusuna karşı güçlü bir direniş göstermiştir. Ancak bu dağ kabilesi olan Mardilerin direnişine rağmen her iki Dacia seferinde görev yapmış olan başarılı komutan Lusius Quietus, görevini yerine getirerek Van gölü ve çevresini ele geçirmeyi başarmıştır. Bruttius Praesens tarafından komuta edilen ikinci birlik Toros Dağları'nın Armenia sınırları içinde kalan kısmında Roma'ya karşı olan direnişi kırmakla görevlendirilmiştir. Takviye destek olarak VI Ferreta Lejyonu birliğin komutasını alan Bruttius Praesens bölgedeki Armenia direnişini kırmıştır. Traianus'un kuvvetlerinin üçüncü kısmı ise Kafkas – Pontus – Hazar bölgesindeki stratejik noktalarda olası Armenia tehlikesine önlemek amacıyla faaliyet göstermiştir. Ordunun son kısmı ise Tzon (Zigana) geçidini tutarak askeri misyonunu yerine getirmiştir (Henderson, 1927: 322; Bury, 1893: 411; Hazel, 2001: 177).

Romalı kamu görevlisi ve yazar olan Cassius Dio, Traianus'un Armenia Seferindeki başarısını ve verilen unvanı şu cümleleri ile anlatmıştır;

“İmprator Traianus, Armenialıların bütün ülkesini ele geçirdiğinde ve birçok kralı kendi isteğiyle boyun eğdirip dost yaptığı, birçoğuna karşı zafer kazandığı ve bazılarını da itaatsiz olmasına rağmen savaşmadan boyun eğdirdi için senato onun tüm olağan onurlarını onayladı ve ayrıca ona “Optimus” (En Mükemmel) unvanını verdi.” (Dio, VIII. 68. 23. 2).

İmparator Traianus'un bu başarısının temelinde, yapmış olduğu stratejik planlama bulunmaktadır. Bu planlar sayesinde seferinde istediği başarıyı elde etmiş ve Armenia topraklarını ele geçirmeyi başararak burada yeni eyaletin sınırlarını oluşturmaya başlamıştır. Cassius Dio'nun da belirttiği gibi İmparator Traianus'a elde ettiği başarılarının neticesinde Roma Senatosu tarafından İS 114 yılının Ağustos ayında “Optimus” unvanı verilmiştir. (Boak, 1921: 294; Wells, 1992: 173-174; Mackay, 2004: 227; Hardy, 1906: 227; Millar, 1993: 100; Hooper, 1979: 437; Moore, 1971: 50; Stark, 2012: 211; Penrose, 2005: 216; Butcher, 2003: 45; Boatwright, 2004: 370; Wilcox, 1986: 23; Sabin, 2007: 25; Dunstan, 2011: 316-317).

Kuzey Mezopotamya Seferi

İmparator Traianus, Armenia Krallığı'nın ilhak edilerek eyalete dönüştürülmesi ile birlikte sıradaki amacı olan Parth Krallığı'nın hâkim olduğu Kuzey Mezopotamya'yı ele geçirerek bölgedeki tek etkin güç olmak isteğine odaklanmıştır. Bölgede bulunan birçok yerel krallık, stratejik olarak ilhak edilmek üzere yeni bir savaş planı yapılarak sefere devam edilecekti. İlkbahar mevsiminin gelmesiyle

birlikte harekete geçen Roma ordusu, Dicle Nehrine gelerek Mezopotamya coğrafyasına girmiştir. İmparator Traianus komutasındaki askeri birlikler için ilk hedef Nisibis kentini² ele geçirmektir. Harekete geçen askeri birlikler Nisibis'i ele geçirmeyi başarmış ve devamında Batnae'ye³ doğru ilerlemeye başlamışlardır. Batnae şehri Anthemusia Krallığı sınırları içerisindeydi ve Kral Sporaces tarafından yönetiliyordu. Bu şehir Nisibis'e nazaran daha kolay bir şekilde ele geçirildi. İki kritik şehir olan Nisibis ve Batnae'nin ele geçirilmesi ile birlikte Mezopotamya coğrafyasının kuzey kesimi artık Roma kontrolüne geçmiştir (Garzetti, 1976: 367-368-371; Henderson, 1927: 321-323; Stark, 2012: 211-212; Webster, 1998: 65; Butcher, 2003: 45; Ross, 2001: 23-32; Chapot, 2014: 41; Yıldırım, 2021: 492-493).

İmparator Traianus, Kuzey Mezopotamya'ya ilerlerken, Ouiteus komutasındaki diğer birlikler Adiabene Krallığını ele geçirmek üzere yola çıkmışlardır. Bitlis Geçidi üzerinden muhtemelen iki veya üç lejyon birlikleri ile ilerleyerek Adiabene Krallığı'nın sınırlarına gelmişlerdir. Adiabene Kralı Meharaspes, Roma saldırısına karşı Sceniate Araplarının Kralı Mannus'tan askeri destek kuvvet takviyesi yapmıştır. Roma ve Adiabene kuvvetlerinin yaptığı savaş neticesinde Roma ordusu üstün gelmeyi başarmış ve Adiabene Kralı Meharaspes bozgun karşısında geri çekilmek zorunda kalmıştır. Geri çekilen Adiabene ordusunu takip eden Ouiteus, Dicle nehrinde durmak zorunda kalmıştır. Dicle Nehri, geniş bir yataktan aktığı ve bölgede bu nehre uygun köprü yapılacak ağaç türü bulunmadığı için, Roma ordusu takibi mecburen bırakmak zorunda kalmıştır. Adiabene Krallığı'nın fethinin ilk etabında başarılı olan Ouiteus, Roma adına diğer düşman unsurları temizlemek için bölgede görevini sürdürmeye devam etmiştir (Jackson, 2022: 216; Bennett, 1997: 199).

Mezopotamya seferinde İmparator Traianus için sıradaki hedef Osrehene Krallığı'nın başkenti olan Edessa⁴ olmuştur. Roma ordusu Edessa'ya doğru giderken, Osrehene Kralı Abgar, Roma İmparatorluğuna karşı bir şey yapamayacağını anlayınca onunla anlaşma yoluna gitmeyi tercih etmiştir. Bunun için daha önce İmparator Traianus tarafından tanınan bir kişi olan Osrehene Prensesi Arbandes, Kral Abgar adına af dilemiştir. İmparator Traianus, Kral Abgar'ın Parth'lar ile iş birliği yapacağı şüphesi nedeniyle onu affetmiştir. Kral Abgar amacına ulaşmış ve Osrehene Krallığı, Roma İmparatorluğuna bağlı vassal krallık statüsünde varlığını sürdürmeye devam etmiştir (Bury, 1893: 451-452; Sicker, 2000: 167; Ross, 2001: 34; Yıldırım, 2013: 171).

Osrehene Krallığı'nı ilhak eden İmparator Traianus, Arap kabilelerin lideri Mannus'u cezalandırmak için yoluna devam etmiştir. İmparator Traianus, Mannus'u cezalandırmak amacı ile yoluna devam ederken Babil ve Mezopotamya arasında bulunan üç stratejik bölge olan Hatra, Dura Europos ve Singara hızlı saldırılar sonucunda ele geçirilmiştir. Roma İmparatoru Traianus, kazandığı zaferler sonrasında kışı geçirmek için Antioch'a kentine gitmiştir. İS 115-116 kışını Antioch'a kentinde geçiren İmparator Traianus, rahat bir kış geçireceği düşünürken, şehirde çok büyük bir deprem meydana gelmiş ve imparator canını zor kurtarmıştır. Kışı açık bir alanda çadırın içinde geçirmek zorunda kalan Traianus, Antioch'a kentinin yeniden inşa edilmesi talimatını vermiştir. İS 116 yılının bahar mevsimi geldiğinde sefere kaldığı yerden devam eden Traianus, Parth Krallığını tamamen ortadan kaldırmak istiyordu. Ancak İmparator Traianus'un yanında bulunan yardımcıları kazanılan başarılarla istinaden istenilen sonucun alındığını ve daha fazla ileri gidilmeyerek seferin sonlandırılması yönünde tavsiyelerde bulunmuşlardır. Ancak bu tavsiyeleri dinlemeyen İmparator Traianus, hızlı bir şekilde Gordyene ve Adiabene Krallıklarını ilhak ederek Parth'ların üzerine yürümek için harekete geçti (Dio, VIII. 68. 22. 2; Malalas, XI. 273-274-275; Millar, 1993: 101; Butcher, 2003: 45; Webster, 1998: 65; Jones, 1908: 174; Bury, 1893: 451; Bunson, 2002: 365-366; Sartre, 2005: 145).

Ouiteus komutasındaki Roma ordusu, daha önce Adiabene Krallığını almak için yapılan ilk savaşta Dicle nehrini geçememiştir. Ancak savaşın ikinci etabında lejyoner mühendisler Karacadağ'ın ormanlık bölgelerinde buldukları keresteler ile Dicle Nehri üzerine hızlı bir şekilde köprü inşa etmeyi başardılar. Dicle Nehri üzerine inşa edilen köprü ile birlikte karşıya geçmeyi başaran Roma ordusunun önünde artık çok fazla bir engel kalmamıştır. Ninova ve Adenystrae bölgelerine giren Roma ordusu, özellikle Adiabene Kralı Meharaspes'in kalesinin olduğu Adenystrae topraklarında yapılan savaşını kazanmasıyla

² Günümüz Mardin ilinin Nusaybin ilçesi sınırları içerisinde.

³ Günümüz Şanlıurfa ilinin Suruç ilçesi sınırları içerisinde.

⁴ Günümüz Şanlıurfa ili sınırları içerisinde.

birlikte tüm Adiabene toprakları Roma tarafından ilhak edilmiştir. Ayrıca bu sefer sırasında Gordyene Krallığı da ilhak edilerek Kral Minasarus tahttan indirilmiştir. Adiabene ve Gordyene krallıklarının alınması ile birlikte bölgede Roma adına Provincia Assyria Eyaleti kurulmuştur (Dio, VIII. 68. 24. 2-5; Bury, 1893: 452; Millar, 1993: 101-102; Chapot, 2014: 42; Jones, 1908: 174; Sicker, 2000: 167; Yıldırım, 2021: 492-493.).

Roma İmparatoru Traianus, Adiabene ve Gordyene Krallıklarının topraklarını ilhak ettikten sonra tüm kuvvetlerini Sippar olarak adlandırılan bölgede toplamak için hızlı bir şekilde harekete geçti. İmparator Traianus, Sippar bölgesinde topladığı tüm kuvvetleri ile birlikte durmaksızın yoluna devam etti ve yaklaşık iki – üç hafta boyunca 400 kilometrelik bir yol kat ederek, Mayıs veya Haziran aylarında Parth başkenti Ctesiphon yakınlarına gelmeyi başarmıştır. Ctesiphon yakınlarına gelen Roma İmparatoru Traianus için tarihin önemli olaylarından birisi gerçekleşmek üzereydi. Parth'lar kendi iç çekişmelerinden dolayı Mezopotamya bölgesinde Roma'ya karşı yeterli refleksi gösterememiş ve bu durum kendi sonlarını getirmek üzereydi. Artık İmparator Traianus'un Parthicus unvanını alması adına çok fazla bir engel kalmamıştır. Orduları ile harekete geçen Traianus Parth'ların başkenti Ctesiphona girmeyi başarmıştır. Parth Kralı Osroes savunma yapmaya çalışmasına rağmen Roma ordusunun hızlı ilerlemesinden dolayı kademeli olarak geri çekilmek istemesine rağmen bunu bile başaramayarak Zagros dağlarının iç kesimlerine kaçmak zorunda kalmıştır. Roma imparatoru Traianus, Parth'ların iç çekişmelerinden yararlanarak çok önemli bir zafer kazanmıştır. İmparator Traianus, zafer alayında sergilemek üzere Parth kralının kızını almış ve altın tahtına el koymuştur (Dio, VIII. 26. 2-4; Butcher, 2003: 45; Sicker, 2000: 167; Ferguson, 20005: 12; Henderson, 1927: 329).

“Trajan, Fırat'ın bir kanalından Dicle'ye geçirmeyi planlamıştı, böylece teknelerini bu yoldan indirip bir köprü yapmak için kullanabilecekti. Ancak bu nehrin Dicle'den çok daha yüksekte olduğunu öğrenince, suyunu bir sel gibi aşağı akıtıp Fırat'ı geçilmez kılacağından korkarak bunu yapmadı. Bu yüzden, tekneleri iki nehri ayıran çok dar bir alan boyunca çekmek zorunda kaldı. Sonra Dicle'yi geçerek Ctesiphon'a girdi. Bu yeri ele geçirdiğinde imparator olarak selamlandı ve Parthicus unvanını alma hakkını kazandı.” (Dio, VIII. 68. 28. 2-3).

Parth'lara karşı kazandığı önemli zafer sonrasında, İmparator Traianus, bölgede kendi adına idari düzenlemeler yapmak yerine yoluna devam etmek istemiştir. Artık bu noktadan sonra, Roma adına birtakım endişeler ortaya çıkmaya başlayacaktır. Çünkü Roma ordusu artık bilmediği ve alışık olmadığı bir coğrafyaya doğru yol almaktaydı. Basra Körfezine doğru yola çıkan İmparator Traianus, nehirde tekne ile yolculuk yaptığı sırada oluşan dalga nedeniyle oluşan kazadan kurtulmayı son anda başarmıştır. Sonrasında Parth vassalı olan Messene Krallığı sınırları içerisine girmiştir. Messene Kralı Athambelus, Roma imparatorunun kendi krallığına geldiğini duyunca ona direnmek yerine bağlılığını bildirmeyi tercih etmiştir. Bağlılığını bildirmesine rağmen Roma adına haraç ödenmesi istenmiştir. Özellikle Messene Krallığı sınırlarında bulunan Spasinou Crax limanı Hindistan'dan gelen ürünlerin Küçük Asya coğrafyasına doğru ilk giriş durağı olması ve Palmyra ve Petra gibi önemli ticaret merkezleri ile bağlantılı olmasından dolayı Roma adına önemli bir kazanım olmuştur. Aslında Roma İmparatoru Traianus, Messene Krallığını savaşımsızın kendi topraklarına katarak Messene ve Babil bölgesini yeni bir eyalet oluşumu adı altında Provincia Mesopotamia olarak adlandırmıştır.

Roma İmparatoru Traianus, yoluna devam ederken asıl amacı Makedon Kralı Büyük İskender gibi Hindistan'a kadar gitmekti. Ancak ilerleyen yaşı ve sağlık sorunları bu duruma müsaade etmiyordu. Roma İmparatoru Traianus, senatoya mektup yazarak Armenia, Assyria ve Mesopotamia adında üç yeni eyalet oluşturduğu anlatmaktadır. Ayrıca senatoya yazdığı mektupta yanlılıkla Büyük İskender'den daha fazla ileriye gittiğini aktarmaktadır (Marcellinus I. 14. 8. 10-13; Eutropius, VIII. 3; Hooper, 1979: 437; Stark, 2012: 212-215; Butcher, 2003: 45).

İMPARATOR TRAIANUS'UN DOĞU SEFERLERİ'NİN SİYASİ ETKİLERİ

İmparator Traianus'a vekâleten Syria valisinin Nebatiler üzerine yapmış olduğu sefer Dacia seferinin gölgesinde kalmıştır. Bunun sebebi ise daha sonraki dönemde Yakın Doğu'da yapılacak olan asıl seferin Parth'lar tarafından bilinmemesi amaçlanarak olası bir savaş ve istila durumu engellenmek istenmiştir. Bu durum Roma'nın dış siyasette Parth'lara karşı olası bir başarısızlığı engellemek adına yapılmış bir hamledir (Bowersock, 1994: 81-82-83-84; Young, 2001: 107).

Roma diplomasisi belirli ilkelere dayanmaktadır. Bu ilkeler aslında güçlü olan Roma karşısında güçsüz veya mağlup olanın bir şeyler talep etmesi üzerinedir. İmparator Traianus'un Armenia seferinde yapılan görüşmede Armenia Kralı'nın Traianus ile yaptığı görüşmede krallığını onaylatmak istemesi Roma'nın dış siyasi diplomasisinde var olan gücünü bir kez daha ortaya çıkartmıştır. Ayrıca Armenia Kralı, Parth'lar tarafından atanmasına rağmen, Roma imparatorundan onay istenmesi, Roma İmparatorluğunun Yakın Doğu da en büyük rakibi olan Parth'lara karşı dış siyasette üstün oluşunun açık bir tezahürlerinden birisi olmuştur (Sabin, 2007: 25).

İmparator Traianus'un Doğu Seferlerinde elde edeceği başarılar ile birlikte Parth Krallığını tamamen yok ederek Roma İmparatorluğunu Antik dünyanın tek gücü haline getirme hayali iç ve dış siyasette önemli bir olgu olarak ön plana çıkmıştır. Bu düşünce nedeniyle Parth'lar ile olası siyasi ve diplomasi yolları reddedilerek, savaş yoluna gidilmesi üzerine tüm dengeler oluşturulmuştur. Ayrıca Roma'nın iç ve dış siyasi dengelerinde daha etkin bir güç olmak adına emperyalist politikanın da açık bir şekilde Mezopotamya bölgesinde sürdürülmesi Roma'nın bilinçli olarak yaptığı bir hamledir. Armenia Krallığı özelinde başlayan Roma - Parth çekişmesi, Parth Krallığının yapmış olduğu yanlış hamleler sonucunda, bölgede siyasi gerilimi tırmandırmış ve özellikle Makedon Kralı Büyük İskender gibi olma hayali olan ve savaşçı, acımasız özellikleri bünyesinde barındıran İmparator Traianus'un Mezopotamya bölgesine yoğunlaşmasına neden olmuştur. Parth'ların yapmış olduğu siyasi ve diplomasi hatası, İmparator Traianus için aslında Roma iç siyasi denkleminde güç kazanarak Senato üzerindeki etkisini arttırması için önemli bir fırsat olmuştur. İmparator Traianus'un özellikle Adiabene, Gordyene, Sophene ve Arabistan coğrafyasında bulunan Nebati Krallıklarını ilhak ederek ele geçirmesi, Roma'nın dış siyasi gücünü Mezopotamya bölgesinde Parth'lara karşı arttırmasına sebep olmuştur (Magie, 1950: 606; Garzetti, 1976: 363-364-365-366; Millar, 1993: 100; Dignas - Winter, 2007: 14).

Cumhuriyet döneminde etkin güç olan senato yönetimi imparatorluk döneminde var olan gücünü korumak istemesine rağmen tek adam yönetiminde güç kaybına uğramıştır. Özellikle imparatorluk döneminde gerçekleşen fetihler ile ilhak edilen küçük krallıkların imparatora olan bağlılığı senato etkisinin azalmasına neden olmuştur. İmparator Traianus'un yapmış olduğu Doğu seferlerinde ilhak edilen krallıkların da doğrudan imparatora biat etmesi senatonun geri planda kalmasını sağlamış ve bu durum Roma iç siyasetinde İmparator Traianus'un güçlenmesini sağlamıştır. Bunun yanı sıra İmparator Traianus'un fethettiği yerlerde kurmuş olduğu yeni eyaletlerin valisini kedisini ataması ve bu atanan valilerin doğrudan imparatora bağlı olması da Roma iç siyasi dengelerine yansımaları İmparatorun lehine olmuştur. Ancak yeni fetihler imparatora iç ve dış siyasette prestij kazandırmasına rağmen askerî açıdan bakıldığında başarı elde etmek adına askeri birliklerin büyük çoğunluğunun Mezopotamya bölgesine kaydırılması sonucunda, Roma'nın diğer bölgelerini isyana açık hale getirmesi, Roma'nın dış siyasi sahnesinde güç kaybetmesi olarak algılanmasına ve İmparator Traianus'un iç siyasette ise senato üzerinde güç kaybetmesine sebep olacaktır (Goldsworthy, 2005: 14-15; Odahl, 2004: 14-15).

Roma'da Cumhuriyet yönetiminden İmparatorluğa geçildiğinde, İlk İmparator Augustus, Roma coğrafyasının yeteri kadar geniş olduğu düşüncesi ile artık Roma'nın genişlememesi gerektiğini düşündüğünden dolayı genişlememe politikasını siyasi olarak sonraki imparatorlara ilke olarak söylemde bulunmuştur. Ancak Augustus'un bu ilkesine İmparator Traianus uymayarak Roma'nın sınırlarını genişletmiştir. Böylece Traianus'un yapmış olduğu fetihler, Augustus'un siyasi ilke olarak benimsediği bu görüşü açık bir şekilde ihlal etmiştir. Bu durum Traianus sonrası Roma siyasetine olumsuz bir şekilde yansiyacaktır (Magie, 1950: 606-610). Roma İmparatorluğunun Yakın Doğu'da sınırlarını genişletmek istemesi ve geleneksel düşmanı olan Parth'lar, Roma'nın ikinci yüzyıldaki dış siyasetinin temelini oluşturarak daha önceki dönemlerin tekrarı olarak ortaya çıkmaktadır (Ferguson, 2005: 12).

SONUÇ

Roma İmparatoru Traianus, savaşçı bir özelliğe sahip olması ve kendisine şan, şöhret gibi kavramları da ön plana çıkartmak adına imparatorluğu döneminde Batı da kazandığı başarılarının yanı sıra Yakın Doğu da önemli başarılar elde etmiştir. Yakın Doğu da Armenia Krallığı üzerinden başlayan güç çekişmesi yerini kanlı bir savaşa bırakmış ve bu durum Roma lehine olmuştur. Bu durum aslında görünen makul bir sebep olmasına rağmen İmparator Traianus için asıl önemli olan yeni topraklar kazanmak ve Makedon Kralı Büyük İskender gibi bilinen tüm antik dünyanın hepsine hükmetme isteği

olmuştur. Ancak bunun öncesinde İmparator Traianus Dacia seferinde iken Syria valisi komutasında yapılan ilk doğu seferinde Arap kökenli Nebati Krallığının ele geçirilmesi Roma adına önemli olmuştur. Çünkü Hindistan üzerinden gelen değerli ürünler Nebati Krallığının toprakları üzerinden geçerek Roma'ya ulaşıyordu. Roma'nın Nebati Krallığını ele geçirmesiyle birlikte artık Uzak Doğu'dan gelen ürünlere daha düşük bir maliyet Roma coğrafyasına girmeye başlamıştır. Nebati Krallığının ilhaki üzerine kurulan Provincia Arabia eyaleti ile birlikte Romalılar Mezopotamya üzerinden Arap topraklarına doğru yayılarak sınırlarını genişletmeyi başarmıştır.

Dacia seferi sonrasında yapılan ve bizzat İmparatorun ordunun başında olduğu ikinci doğu seferi Roma İmparatorluğu adına tüm dengelerin değiştiği dönem olmuştur. Armenia Krallığı sorunu ile başlayan Roma - Parth savaşının ilk aşamasında Armenia Krallığı tamamen ilhak edilmiştir. Bunun üzerine bölgede ilerlemeye devam eden Roma ordusu özellikle Dacia seferi sırasında görev lejyon birlikleriyle bölgenin lejyonlarıyla birleşmesi ile oluşan güçlü Roma ordusu yapan Mezopotamya bölgesindeki yerel krallıklar olan Adiabene, Osrhene, Gordyene krallıklarını ele geçirerek kendi sınırlarına katmıştır. Bu krallıkların ele geçirilmesi bölgedeki Parth üstünlüğü azaltmaya başlamıştır. Seferine devam eden İmparator Traianus, yerel krallıkları ile birlikte aldığı topraklar da Provincia Assyria ve Provincia Mesopotamia adında iki yeni eyalet kurmuştur. Eyaletlerin kurulması bölgede Romalılaşmanın yakın doğuda ilerleyen dönemde daha çok etkisinin görülmesi adına temel bir adım olmuştur. Ayrıca yeni kurulması yeni para kaynakları olarak görülmekte olup toplanan vergiler ekonomik olarak olumlu bir yansıma olmuştur.

Roma İmparatoru Traianus, seferlerde kazandığı başarılar kendisine yeni unvanlar kazandırmış bu durum istediği şöhreti kazanmasını sağlamıştır. En büyük arzusu İskender gibi Hindistan'a gitmek istemesine rağmen ilerleyen yaşı ve hastalığı bu duruma engel olmuştur. Traianus daha ilerlememesine rağmen güçlü ordusu sayesinde Levant bölgesinin bir kısmına Basra Körfezi ve Mezopotamya'nın büyük çoğunluğunda tek egemen güç olmayı başarmıştır. İmparator Batı sınırını güvence altına aldığı gibi yaptığı ikinci doğu seferi ile doğu sınırlarına güvence altına almıştır. Siyasi olarak kazanılan başarılar imparatoru iç siyasette Senatoya karşı üstünlük kurmasını sağlamış ve dış siyasette ise süper güç olması adına Parth'lara karşı ezici bir üstünlük kurulmuştur. İmparator Traianus döneminde kazanılan yeni topraklar ile Roma İmparatorluğu döneminin en geniş sınırlarına ulaşmıştır. Ayrıca İmparator Traianus'un Yakın Doğu'da kazandığı başarılar, Roma İmparatorluğunun ne kadar güçlü ve ihtişamlı olduğunun açık bir göstergesi olmuştur.

KAYNAKÇA

Ammianus Marcellinus. *History, volume I: Books 14-19*. Translated by J. C. Rolfe. Loeb Classical Library 300. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1950.

Andrade, N. J. (2009). *"Imitation Greeks": Being Syrian in the Greco-Roman world* (175 Bce–275 Ce). (Unpublished Doctoral Thesis). University Of Michigan.

Barrett, D. G., (2008). *The ceramic oil lamp as an indicator of cultural change within Nabataean Society in Petra and its environs Circa Ce 106*. Gorgias Press.

Bennett, J. (1997). *Trajan optimus princeps: A life and times*. Routledge.

Boak, E, A. (1921). *History of Rome to 565 A. D.* The Macmillan Company.

Boatwright, M, T. (2004). *The Romans from village to empire*. Oxford University Press.

Bowersock, G. W. (1994). *Roman Arabia*. Harvard University Press.

Breeze, J, D. (2011). *The frontiers of imperial Rome*. Pen and Sword Military.

Bunson, M. (2002). *Encyclopedia of the Roman Empire*. Facts On File Publishing.

Bury, J, B. (1893). *A history of the Roman Empire from its foundation to the death of Marcus Aurelius (27 B.C.-180 A.D.)*. Happer&Brothers Publishers.

Butcher, K. (2003). *Roman Syria and the near east*, The British Museum Press.

- Chapot, V. (2014). *The Roman world*, Routledge.
- Çiğdem, S. (2011). Roma-Parth ilişkilerinde Elegeia/Erzurum ve çevresi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(46), 97-118.
- Demircioğlu, H. (1967). Roma Devletinin Eyalet (Provincia) Sistemi Hakkında. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 5(8), 443-459.
- Dignas, B., & Winter, E. (2007). *Rome And Persian in late antiquity*, Cambridge University Press.
- Dio Cassius. *Roman history*, Volume VII: Books 56-60. Translated by Earnest Cary, Herbert B. Foster. Loeb Classical Library 175. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1924
- Dio Cassius. *Roman history*, Volume VIII: Books 61-70. Translated by Earnest Cary, Herbert B. Foster. Loeb Classical Library 176. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1925.
- Diodorus Siculus. *Library of history*, Volume II: Books 2.35-4.58. Translated by C. H. Oldfather. Loeb Classical Library 303. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1935.
- Dunstan, E. W. (2011). *Ancient Rome*, Rowman&Little Field Publishers.
- Emir, O., & İnan, F. (2018). İmparator Nero'nun doğu politikasında kuzeydoğu anadolu bölgesi'nin stratejik önemi. *History Studies*, 10(4), 59-79.
- Erdkamp, P. (2007). *A companion to the Roman army*. Blackwell Publishing.
- Eutropius, *Breviarium historiae Romanae* (çev: Ç. Menzilioğlu), Kabalıcı Yayınevi.
- Ferguson, R. J. (2005). Rome and Parthia: Power politics and diplomacy across cultural frontiers. Centre For East-West Cultural And Economic Studies, Faculty Of Humanities And Social Sciences, Bond University. 1-38.
- Fitzpatrick, M. P. (2011). Provincializing Rome: The Indian Ocean trade network and Roman imperialism. *Journal Of World History*, 27-54.
- Garzetti, A. (1976). *From Tiberius to the Antonines: A history of the Roman Empire AD 14-192*. Methuen&Co Ltd, London.
- Glueck, N. (1942). Nabataean Syria. *Bulletin of the American schools of oriental research*, 85(1), 3-8.
- Goldsworthy, A. (2005). *Rome at war caesar and his legacy*. Osprey Publishing.
- Goodman, M. (1997). *The Roman world 44 BC-AD 180*. Routledge.
- Hall, J. L. (2004). *Roman Berytus Beirut in late Antiquity*. Routledge.
- Hardy, E. G. (1906). *Studies in Roman history*. Swan Sonnenschein&Co. Lim.
- Hazel, J. (2001). *Who's who in the Roman world*. Routledge.
- Henderson, W. H. (1927). *Five Roman emperors vespasian • Titus • Domitian • Nerva • Trajan A.D. 69-117*. Cambridge At The University Press.
- Hitti, K. P. (1959). *Syria a short history*. The Micmillan Company.
- Hooper, F. (1979). *Roman realities*. Wayne State University Press.
- İplikçioğlu, B. (2007). *Hellen ve Roma tarihinin ana hatları*. Arkeoloji Ve Sanat Yayınları,
- Jackson, N. (2022). *Trajan: Rome's last conqueror*. Greenhill Books.
- John Malalas, (1986). The Chronicle of John Malalas. (çev. E. Jeffreys, M. Jeffreys, R. Scott). Canberra: Published by Australian National University.

- Jones, S, H. (1908). *The Roman Empire B.C. 29 - A.D. 476*. T. Fisher Unwin.
- Josephus. Josephus. *The Jewish War*, Volume II: Books 3-4. Translated by H. St. J. Thackeray. Loeb Classical Library 487. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1927.
- Konstam, A. (2008). *Piracy the complete history*. Osprey Publishing.
- Lintott, A. (1993). *Imperium Romanum: Politics and administration*. Routledge.
- Mackay, S, C. (2004). *Ancient Rome: A military and political history*. Cambridge University Press.
- Magie, D, 1950. *Roman rule in Asia minor: To the end of the third century after Christ*, Princeton University Press.
- McLaughlin, R. (2010). *Rome and the distant East: Trade routes to the ancient lands of Arabia. India And China*. Bloomsbury Publishing.
- McLynn, F. (2009). *Marcus Aurelius: Warrior, Philosopher, Emperor*. The Bodley Head.
- Mellor, R. (1997). *The historians of ancient Rome: An Anthology Of The Major Writings*. Routledge.
- Millar, F. (1993). *The Roman near east 31 BC – AD 337*. Harvard University Press.
- Mommsen, T. (1996). *A history of Rome under the Emperors*. Routledge.
- Moore, F, G. (1971). *The Roman's world*. Biblo and Tannen book sellers and publishers.
- Morrison, W. D. (1890). *The Jews under Roman rule (Vol. 24)*. Gp Putnam's Sons.
- Odahl, M, C. (2004). *Constantine and the Christian Empire*. Routledge.
- Opper, T. (2008). *Hadrian: Empire and conflict*. Harvard University Press.
- Parr, P. J. (1963). The capital of the Nabataeans. *Scientific American*, 209 (4), 94-103.
- Penrose, J. (2005). *Rome and her Enemies*, Osprey Publishing.
- Redgate, E, A. (2000). *The Armenians*, Blackwell Publishers.
- Rich, J., - Shipley, G. (1993). *War and society in the Roman World*, Routledge.
- Pliny. *Natural history*, Volume IV: Books 12-16. Translated by H. Rackham. Loeb Classical Library 370. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1945.
- Ross S, K. (2001). *Roman Edessa: Politics and Culture on the Eastern Fringes of the Roman Empire, 114 - 242 CE*. Routledge.
- Sabin, S. (2007). *The Cambridge history of Greek and Roman warfare volume I - II: Rome from the late republic to the late Empire*, Cambridge University Press.
- Sartre, M. (2005). *The middle east under Rome*. Harvard University Press.
- Schofield, A. (2002). *Exploring ancient civilizations: Rome*. Teaching & Learning Company.
- Scullard, H, H. (1982). *From the Gracchi to Nero a history of Rome 133 Bc. To A.D. 68*, Routledge.
- Showerman, G. (1911). *The oriental religions in Roman Paganism*. The Open Court Publishing Company.
- Sicker, M. (2000). *The Pre-Islamic middle east*. Praeger Publishers.
- Southern, P. (2008). *Empress Zenobia Palmyras Rebel Queen*. Continuum Books.
- Stark, F. (2012). *Rome on the Euphrates the story of a frontier*. Tauris Parke Paperbacks.
- Webster, G. (1998). *Roman imperial army*. University Of Oklahoma Press.

- Wells C, M. (1992). *The Roman Empire*. Harvard University Press.
- Wilcox, P. (1986). *Rome's Enemies (3): Parthians And Sassanid Persians (Vol.3)*, Osprey Publishing.
- Yıldırım, E. (2012). Roma – Parth Mücadelesinde Fırat Nehri'nin jeopolitik önemi. *Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7, 45-64.
- Yıldırım, E. (2013). Roma İmparatorluğu'nun doğu sınırını korumak için Fırat Nehri boyunca kurulan lejyonlar. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(4), 167-182.
- Yıldırım, E. (2021). Antik yazarların eserlerinde Adiabene ile ilgili anlatımlar. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(2), 485-497.
- Yıldırım, E., & Kalaycı, A. (2023). Roma imparatorlarına senato tarafından verilen fetih unvanları ve yönetim anlayışına etkisi. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 13(2), 871-887.
- Yıldırım, N., & Temizkan, M. (2021). The wars of dominion between Seleucid and Parthian Kingdoms in Mesopotamia. *History Studies*, 13(4), 1357-1368.
- Young, G. K. (2001). *Rome's Eastern trade: International commerce and imperial policy 31 BC-AD 305*. Routledge.